

ՀՏԴ

Լրագրություն

**ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ
ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ
(տնդնկատվական և վերլուծական նյութերի հավաքագրման և
պատրաստման յուրահատկությունները պատերազմական գոտում)**

Ա. Հակոբյան

Համաշխարհային զինվորական լրագրության ամբողջական պատմությունը դեռևս գրված չէ, չնայած այն ներառում է արդեն մի քանի դարաշրջան, ունի իր ավանդույթները, միտումներն ու ուղղությունները, ինչպես ցանկացած ոլորտի լրագրություն:

Քանի որ մի այլ առիթով անդրադարձել ենք Արցախի զինվորական մամուլի առաջնել «Մարտիկ» թերթին և զինվորական լրագրողների գործունեությանը, ուստի նպատակահարմար չէ կրկին անդրադառնալ այս թեմային:¹

Համաշխարհային պատմական հետազոտության մեջ զինվորական լրագրության՝ հասարակության համար ունեցած մեծ դերակատարումն արժևորելու և գնահատելու համար բավական է հիշել խորհրդային մարշալ Գեորգի ժուկովին. «Առաջին շարքերում և կենտրոնական ճակատներում ամենավտանգավոր և թեժ պայմաններում հերոսաբար գործել են հատուկ թղթակիցները, զինվորական մամուլի թղթակիցները, անվախ ֆոտոլրագրողներն ու ռադիոմիության աշխատակիցները: Որպես պահանջված և ամենահավաստի տնդնկատվական աղբյուր (Հայրենական Մեծ պատերազմի ճակատից)՝ ողջ աշխարհում հսկայական հեղինակություն էր վայելում տնդնկատվական բյուրոն»:²

Միայն այստեղ կա զգալի մի տարբերություն, որ զինվորական լրագրությունը կոչված է նաև հարցազրույց ծավալել հակառակորդի հետ, «հակամարտության փաստացի լեզվով» (օգտագործելով ներկայիս տերմինները)՝ նրան մատնելու պարտության: Հայտնի է, որ ցանկացած պետության ազգային գաղափարն իր հիմքում ունի «թշնամու կերպար», որն իր մեջ ներառում է երկու բաղադրիչ (ներքին և արտաքին թշնամիներ), իսկ ահա այսօր, դարաշրջանի գլոբալացման մեջ մոգվեց նաև երրորդ անդրազգային տարրը՝ «համաշխարհային չարությունը»:

Պատերազմում գործում են պատերազմի օրենքները, և հաղթում է նա, ով ոչ միայն արդարացի է, այլև ապրում է այդ օրենքներով. «Մի ժամանակ Ղարաբաղը որոշ գործընթացների մոդել է եղել ամբողջ խորհրդային Միության համար, որտեղ մշակվել էր ազգային - ազատագրական ժողովրդական շարժումը ճնշելու մեթոդիկան: Բարեբախտաբար, այստեղ մշակվում էին նաև նրա դեմ պաշտպանության մեթոդները»:³

Իսկ ահա պատերազմող բանակում, հատկապես այնպիսին, ինչպիսին մերն է, յուրաքանչյուր մարտիկի, այդ թվում և զինվորական լրագրողի

ունակությունը, մարզվածությունը, եռանդը տասնապատկվում են, իսկ եթե նա նաև սիրով է վերաբերվում իր պարտքին, ապա այդպիսի բանական անպարտելի է. «Ղարաբաղի ժողովուրդը ցույց տվեց, որ այդ բարդ ռազմագիտական, այսպես ասած՝ փնտրտուքին կարելի է հակադրել մարդկայնությունը, արիությունը, տոկունությունը, անհողդողությունը և այլն: Այդ պատճառով էլ այն ամենը, ինչ այստեղ է կատարվում, պետք է ամբողջ աշխարհին իմանա, քանի որ ստեղծվել է մի հանգույց, որի միջոցով միահյուսվել են այնպիսի հսկայական և շատ դեպքերում ագրեսիվ պետությունների շահերը, ինչպիսիք են Թուրքիան, Իրանը, Պակիստանը: Պետք է այդ ամենը հանգուցալուծել: ...Ղարաբաղցիների համար դա իրենց պաշտպանությունն ամրապնդելն էր: Հակամարտության մեջ ներքաշված ուժերն այնքան հակասական են, որ անհրաժեշտ է պետությունների միջև նոր փիլիսոփայություն», - կարդում ենք «Մարտիկ» թերթում:⁴

Իսկ մեկ ազգ՝ մեկ նպատակի իրագործման դեպքում ասելիքն առավել քան ամբողջական է դառնում արված փաստարկումների մեջ. «Երբ աշխարհի հզոր տերությունները շարունակում են տնօրինել ազգերի ու պետությունների ճակատագիրը, երբ ժողովրդավարության աղմկոտ ծնծղանքի տակ գերիշխողը շարունակում է մնալ ազգային շահն ու եսամոլությունը, երբ միջազգային հարաբերություններում ուժերի մոտ միշտ թույլն է մեղավոր, երբ ուժեղ լինելու համար մենք այլընտրանք չունենք, քան միասնական լինել՝ գիտակցելով, որ հայ ցեղի և հայկական պետականության լինել թե չլինելը լուծվում է Արցախյան գոյամարտում, և որպեսզի «մեկ ազգ՝ մեկ նպատակ» գաղափարը դառնա ազգային գիտակցություն, մենք՝ հայերս, որտեղ էլ լինենք՝ Արցախում, Հայաստանում, թե սփյուռքում, մեր ուժերը պետք է զուլարենք իրար, համախմբենք հոգևոր ու նյութական միջոցները, լարենք մեր ազգային հանճարը՝ վանելով կուսակցական տարրնաբանություն, խմբակային շահ և մերժելով անցողիկ և նսեմ փառքեր, քանզի նպատակը դարեր ի վեր փայփայած իդան է՝ ստեղծել Ազատ, Անկախ, Միացյալ և Հզոր Հայաստան»:⁵

Իսկ մեր բանակը զինված մարդկանց հանրությ լինելուց առաջ՝ գաղափարի շուրջ կազմավորված միասնություն էր, ասել է թե՛ նույն նպատակին ծառայող, նույն ակունքից սնվող անձանց կուռ միասնություն: Դժվար էր պատկերացնել, թե ինչպիսին կլինեին մեր ճակատագիրը, եթե զոյապայքարի դժնդակ օրերին չհնչեին Մայր Հայրենիքի «Ի~ գնն» կոչող ձայնը, որին արձագանքեցին բազում մահապարտներ: Իսկ գրչի ուժը փայլատակեց միանգամայն նոր հարթության մեջ. «Ճշմարիտ է ասված՝ պատերազմները հենց այնպես չեն ծագում: Արցախի պատերազմը ոչ միայն ժողովրդական պոռթկման արդյունք էր, այլ նաև ազգային արժանապատվության և նրանից բխող հետևանքների մի յուրատիպ շղթա ու ամբողջություն, որը ժամանակի դաժան փորձության ընթացքում հաստատվեց արժեքավոր և ընդօրինակելի բազում գաղտնիքներով, որոնք դեռ կսպասեն վերծանողներին»:⁶

Եվ պատահական չէ, որ արցալիյան իրողությունները լուսաբանվում էին ոչ միայն տեղական լրատվամիջոցներով, քանզի արցալիյան շարժման սկզբից ի վեր ներկրամասը հայտնվել էր հայաստանյան, առավել ևս խորհրդային ու արտասահմանյան մամուլի ուշադրության կենտրոնում: Բայցևայնպես. «...Հետագայում դրսի մի շարք լրատվամիջոցներ հրաժարվեցին դարաբաղյան մշտառկա լրատվության ձեռնարկից՝ տնտեսական ու քաղաքական պատճառներով: Հետդարձի ոչ ներկրորդական շարժառիթ է դիտվում և այն, որ դարաբաղյան թեմատիկան, նրանց տեսանկյունից այլևս տեղեկատվական մեծ հրատապություն չի ներկայացնում: Այնուհանդերձ, տասնյակ լրատվամիջոցներ հավատարիմ մնացին Արցախին ու նրա դատին և առայսօր շարունակում են դարաբաղյան իրենց թղթակցություններով լուսաբանել իր անկախության միջազգային ճանաչման համար պայքարող երիտասարդ հանրապետության իրադարձությունները: 2010թ. նոյեմբերի 1-ի դրությամբ՝ Արցախում սեփական թղթակիցներ ունեն հայաստանյան և արտասահմանյան՝ ընդհանուր առմամբ 16 լրատվամիջոց: Նրանք տարբեր արդյունավետությամբ ու տեղեկատվական ուղղվածությամբ են արժարժում արցալիյան ներքին ու արտաքին զարգացումները, սակայն գնահատելի է յուրաքանչյուրի դերակատարությունը «սեփական Արցախը» լրապատկերելու գործում», - փաստում է լրագրող Հրանտ Ալեքսանյանը:⁷

Այնուհանդերձ, հայ զինվորական լրագրողի գործունեության առանձնահատկությունը դարձավ տեղեկատվության հրապարակայնությունը, իսկ ռազմական հակամարտության դեկավարող վարքագիծը լրագրողի համար՝ կենսակերպ: Զինվորական լրագրողն ու զինվորական մամուլի քարտուղարը նեղ մասնագետներ էին, ովքեր հիանալի գիտեին իրենց աշխատանքն ու դրանց նշանակությունը: Նրանք պատրաստ էին աշխատելու ի շահ զինված ուժերի:

Այո՛, հենց նրանք կարող էին հասկանալ զինվորական ծառայության յուրահատկությունները: Քանզի պետք էր լիովին գիտակցել զինվորական լրագրության յուրահատկությունները, որոնք հիմնովին տարբերվում էին քաղաքացիական լրագրությունից հետևյալ պարամետրերով՝ աշխատանքի կազմակերպմամբ, շրջապատող աշխարհի հետ ունեցած փոխհարաբերությունների ձևավորմամբ, տեղեկատվական արտադրության արտադրանքի մասնագիտական մոտեցմամբ և այլն: Եվ պատահական չէ, որ որոշ սպաներ լրագրողական աշխատանքը որակեցին որպես ծառայություն:

Այո՛, ռազմական տեղեկությունները պետք է մատուցվեր մասամբ զինվորական աստղերով և կոչմամբ համալրված համագեղատ կրող անձանց կողմից, որոնք լիովին գիտեն այն, ինչի մասին գրում են, հակառակ դեպքում այդ տեղեկատվությունը կլիներ ոչ որակյալ: Ռազմական գործողությունները լուսաբանող ավանդական ժանրերի հետ միասին (հաշվետվություն, նամակագրություն, հոդվածներ, հարցազրույցներ) օգտագործվող

Ժամանակակից լրատվական միջոցները զգալի ջանքեր ներդրեցին՝ ազգային համակարգչային ցանցի և այլ ինֆորմացիոն կրողների միջոցով խրախուսելու հասարակական լայն քննարկումները («Մարտիկ», «Հայրենյաց պաշտպան» պաշտոնաթերթեր և «Գոյամարտ» հեռուստածրագիր):

ԶԼՄ- ների կողմից տեղեկացվում էր հանրությանն այն մասին, թե ինչպես են նրանք լուսաբանում ռազմական գործողությունները, ներքին և արտաքին քաղաքականությունը: Սա պահանջում էր ԶԼՄ-ների մարտավարության քննարկում պատերազմի լուսաբանման պրոցեսում: Հատուկ ուշադրություն էր տրվում նաև դիվերսիֆիկացիոն տեղեկատվական աղբյուրներին, որոնք ներգրավված են պատերազմի ժամանակ ընթերցողներին համոզելու, որ նրանք լիովին ինֆորմացված են:

Ձինվորական անձնակազմի հետ բոլոր հարցազրույցները ձայնագրվում էին մագնիսական ժապավենի վրա: Այս տեսադաշտում գերազանցող դարձավ ռեպորտաժի ժանրը: Մամուլի ժամանակավոր սահմանափակումները, ներառմամբ նկարահանումների ու ռեպորտաժները, իրականացվում էին անվտանգության նկատառումներով: Սահմանափակումները վերանում էին անվտանգության խնդրի լուծումից անմիջապես հետո: Անհրաժեշտ էր իմանալ, որ գոյություն ունեն հրապարակման ենթակա թույլատրելի և անթույլատրելի ինֆորմացիաներ:

Թույլատրելի տեղեկատվություն, երբ այն ենթակա էր հրապարակման: Դա ինֆորմացիա է այն օբյեկտների մասին, որոնք ենթարկվել են ռմբակոծման, հողային բազաների նկարագրման մասին:

Անթույլատրելի տեղեկատվություն, որը ենթակա չէ հրապարակման, հատուկ տեղեկատվություն է կարևոր ռազմական նշանակություն ունեցող գաղտնի տեղանքների և անվանումների, նաև տեղեկույթ գաղտնի ռազմագործողությունների մասին:

Զուգորդվելով միջազգային լրատվական դաշտին՝ փաստենք նաև այն, որ, միջազգային լրատվական կազմակերպությունները ստեղծեցին լրագրողներին օգնող կանոններ, ոչ միայն որակապես իրականացնելու իրենց աշխատանքը, այլև հնարավորինս ապահովելու նրանց անվտանգությունը: Կանոնների մեջ նշանակալից են այն կետերը, ինչպիսիք են՝ «Տեղանքի հետազոտությունը և ռազմական դեպքի վայրից տրվող ռեպորտաժի ժամանակ որոշակի կանոնների ձևավորումը»: Համաձայն կանոնների, բոլոր հաշվետվությունները և հարցազրույցները ներկայացուցիչների հետ գորամասերից արձանագրվում էին մագնիսական ժապավենի վրա: Ավելին, համաձայն միջազգային լրատվական կազմակերպությունների մշակած կանոնակարգի, աշխարհում աճում էր ոչ միայն զինվորական լրագրողների աշխատանքի որակական ցուցանիշը, այլև հնարավորինս ապահովվում նրանց անվտանգությունը: Եթե ԶԼՄ-ների համար կային անվտանգության պահպանման ժամանակավոր

սահմանափակումներ, ապա անհրաժեշտ էր հնարավորինս հետամուտ լինել դրանց կատարմանը:⁸

Բայց վերջին տարիներին պատերազմների ընթացքում զինվորական լրագրողները ևս իրենց հերթին մշակեցին վարքագծի կանոնների մի յուրահատուկ շարք, որոնք օգնեցին մամուլի աշխատակիցներին հաջողությամբ կատարելու իրենց առջև դրված խնդիրները: Դրանք ներառում էին ռազմական հակամարտության վարքագծի, տարածքի գնման և դեպքի վայրից հաղորդվող ռեպորտաժի կանոններ: Օրինակ՝ նրանց, ովքեր առաջին անգամ որոշեցին գնալ նման լուրջ իրադարձության, խորհուրդ էր տրվում, առաջին հերթին, մտավոր կոտրելու միջանկյալ փուլերում ստանձնած որոշ կարծրատիպեր, որոշել իրենց համար տարածք մուտք գործելու նպատակահարմար եղանակները և այլն:

Այստեղ հարկ է շեշտել նաև Կարմիր խաչի Միջազգային Կոմիտեի ունեցած ներդաշնակ, լիակատար դերը, նշանակությունն ու համագործակցությունը: Հանդիսանալով անշահախնդիր, չեզոք և անկախ կազմակերպություն՝ նրա նպատակներն ու խնդիրները կրում են բացառապես հումանիտար բնույթագիր: Նրա գործունեության հիմնական նպատակն է պահպանել մարդկային կյանքն ու նրանց իրավունքները, ովքեր առավելապես տուժել են հակամարտությունների, բռնությունների, և այլ ծայրահեղ իրավիճակների ժամանակ և կազմակերպել նրանց օգնությունը. «Պրոպագանդելով և ամրապնդելով մարդկային իրավունքներն ու համընդհանուր մարդասիրական սկզբունքները՝ ԿԽՄԿ-ն բոլոր ուժերը ներդնում է՝ կանխելու ազգաբնակչության տառապանքները: Այն հիմնվել է 1863թ. և կանգնած է Կարմիր խաչի Միջազգային Շարժման ակունքներում: ԿԽՄԿ-ն ղեկավարում է շարժման գործունեությունը, մարդասիրական համընդհանուր օգնություն ցուցաբերում լարված հակամարտության և այլ վատթար իրավիճակներում՝ կոորդինացնելով այն: Իսկ ահա, համաձայն միջազգային հումանիտար իրավունքի, լրագրողները, գտնվելով լարված հակամարտությունների թիրախում և գործուղման մեջ, ունեն հարգանքի և պաշտպանության իրավունք: Առանձնապես հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ամեն տարի գործուղման ժամանակ լրագրողները գոհվում, վիրավորվում, բանտարկվում կամ անհետանում են», - Կարդում ենք Կարմիր խաչի Միջազգային Կոմիտեի արխիվային նյութերում:⁹

Վերլուծելով մի շարք հեռուստաընկերությունների և լրագրողների գործունեությունը, կարելի է հանգել այն եզրակացության, որ անգամ համաշխարհային զինվորական հեռուստատեսային լրագրությունը վերջերս դարձել է կորպորատիվ և քիչ անկախ և գնալով ենթարկվում է պետության կանոնների նպատակահարմարությանը: Ռուս քաղաքագետ, խորհրդային հետախուզության սպա և ռազմական վերլուծաբան Վիտալի Շլյկովը, բարձրացնելով Ռուսաստանի բարեփոխման հարցը, շեշտը դնում է ռազմական բարեփոխումների վերլուծության վրա և լուսաբանում զինվորական լրագրողների գործունեությունը այդ հարցի լուծման շուրջ՝

քերելով այն փաստը, որ ռազմական գերատեսչությունների, պաշտոնյաների և ՁԼՄ-ների ներկայացուցիչների միջև գործում են վատ հարաբերություններ: Այդ քաղաքականությունը հիմնված է հասկանալու, որ որքան ակտիվորեն են աշխատում մամուլի հետ, այնքան մեծ ակտիվությամբ է նվազում անսպասելի քննադատության ռիսկի գործոնը՝ ՁԼՄ-ների և հասարակության կողմից ամենօրյա հորինված պրակտիկա լինելուց:¹⁰

Սակայն, որոշակի կանոնների համաձայն, յուրաքանչյուր զինվորական լրագրող պետք է հիշի և հաշվի առնի, որ ցանկացած ռազմական գործողության մեջ կա տեղեկություն, որը չի թույլատրվում հրապարակման, ունի «գաղտնագրված կնիք», ինչը նշանակում է, որ ոչ մի պատրվակով այն չպետք է ներթափանցի մամուլ:

Եվ, ի վերջո, լրագրությունը և, առհասարակ, զինվորական լրագրությունը պետք է լինի բարոյապես կողմնորոշված: Քանզի այս մասնագիտությունը նաև տարեցտարի դառնում է ավելի փտանգավոր:

Հանրությանը ճշմարտությունն ասելու և բացահայտելու համար լրագրողները երբեմն հրաժեշտ էին տալիս կյանքին, իսկ նրանց դեմ հանցագործությունների թվի միտումնավոր աճ է գրանցում: Բոլոր մարդասիրական պրոբլեմները՝ կախված նրանց անհետացման կամ գերեվարման հետ, պատերազմի ժամանակ նրանց ձերբակալման, ներքին լարվածության կամ բախումների ժամանակ առաջացնում է ԿԽՄԿ մտահոգությունը: Այն կարող է արագ իրականացնել պաշտպանություն և օգնություն բռնագրավված, բանտարկված կամ անհետացած լրագրողների նկատմամբ, եթե ստանա համապատասխան լիարժեք ինֆորմացիա ամենակարճ ժամանակահատվածում: Ահա թե ինչու թեժ գիծը լրագրողների մասնագիտական համալսմբման համար գործում է շուրջօրյա: ԿԽՄԿ-ն համոզված է, որ թեժ գիծն օգնում է իրենց գործել ավելի արագ, անկաշկանդ և արդյունավետ՝ լրագրողների հետաքրքրությունների շրջանակներում, հատկապես բռնագրավվածների և գերեվարվածների համար, որտեղ էլ նրանց նկատմամբ իրականացվում է մարդասիրական գործունեությունը: Նրանց հոգածությունը լրագրողների անվտանգության համար համալրում է նաև ընդհանուր գործունեության մի մասը:

Հարցերը, որոնց առնչվում են լրագրողներն իրենց մասնագիտական գործունեության ազատ իրականացման ընթացքում, գտնվում են ԿԽՄԿ վերահսկողությունից դուրս:

Վերջին տարիների ռազմական բնութագրության առանձնահատուկ դիպվածն ահաբեկչական պատերազմն էր, որն առավել մեծ փտանգ էր ներկայացնում, քան, սովորաբար, պատերազմը մեր պատկերացումներով:

ՁԼՄ-ների շատ ներկայացուցիչներ՝ լրագրողներ, մեկնաբաններ սպանվեցին թեժ կետերում՝ ահաբեկիչների ձեռքով, որոնց ցանկությունը երբեմն չէր իրականանում հավոր պատշաճի:

Փաստ է նաև, որ երբեմն իրենց գործունեության ընթացքում լրագրողները փորփրում էին փտանգավոր իրողությունների և

իրադարձությունների բոլոր անցքերը՝ բացահայտելու բնապահպանական, ռազմական կամ քաղաքական հանցագործությունները: Իշխող վերնախավին նման երևույթներն այդքան էլ ձեռնտու չէին: Ծնծված, ահաբեկված լրագրողները, այնուամենայնիվ, շարունակում էին պայքարը հանուն ճշմարտության: Իսկ երբեմն էլ լրագրողների նկատմամբ մշակված պայքարի մեթոդները կրում են միանգամայն անմարդկային բնույթ (ինչպես դա եղավ Հրանտ Դինքի պարագայում): Նրանց բանտարկում, փակի տակ էին առնում կամ թաքցնում հոգեբուժական հիվանդանոցներում: Եվ այս ամենը տեղի էր ունենում ոչ միայն բռնապետական, այլև, այսպես կոչված ժողովրդավարական երկրներում:

Նշենք, որ համաշխարհային մասնագիտական տեսադաշտում 1982-ին աշխարհում սպանվեց 9 լրագրող, 1984-ին՝ 14, 1990-ին՝ նրանց թիվն հասավ 32-ի: Իսկ 1992-ին սպանվեց 65 լրագրող, 1993-ին՝ 74: Առևանգվեցի 47, ծեծի ենթարկվեցին 265 մամուլի աշխատողներ, 311-ը՝ ձերբակալվեցին: Համաձայն Reporters sans frontiers-ի (RSF) սկզբնական տվյալների՝ 1998 թ. աշխարհը կորցրեց 19 լրագրող: Իսկ ահա 1997 թ., Չեչնիայում լրագրողների հերթական խմբին պատանդ վերցնելուց հետո՝ ռուսական խոշոր հեռուստաընկերությունների ղեկավարությունն անգամ որոշում ընդունեց այլևս թղթակիցներ չուղարկել Չեչնիա: Համաձայն այլ վիճակագրության՝ հետպատերազմյան տարիներին՝ 2009 թվականի ընթացքում, սպանվեցին լրատվամիջոցների 70 ներկայացուցիչներ: Այս ցուցանիշն ավելի բարձր էր, քան մյուս տարիներին: Այսպիսի տվյալներ էր տրամադրում նաև Նյու Յորքում հիմնված միջազգային կազմակերպության հանձնաժողովը, որն էլ զբաղվում էր լրագրողների իրավունքների և ազատության պաշտպանությամբ: Կոմիտեի հաշվետվության մեջ նշվում է նաև այն փաստը, որ լրագրողների սպանությունների մեջ Ռուսաստանը զբաղեցնում է 4-րդ տեղը:¹¹

Բոլոր երկրների ՋԼՄ-ներում լրագրողի անվտանգությունը դառնում է բոլոր խմբագրական մարմինների, խմբագրատների գլխացավանքը, և նման խնդիրներից խուսափելու համար հաճախ մերժվում էր առաջարկը՝ նրանց գործողելու սահմանային կետեր կամ պահանջվում գրություն, համաձայն որի՝ խմբագրակազմն ազատվում էր լրագրողի կյանքի անվտանգությունն ապահովելու պատասխանատվությունից ռազմական թեժ կետում իր վտանգավոր առաքելությունն իրականացնելու ընթացքում:

Ահա և դարի ևս մեկ կարգախոս:

«Մարդիկ, մի կրակեք լրագրողների վրա: Նրանք գրում են, ինչ կարող են...»

Ժամանակակից աշխարհում, սակայն, քաղաքացիներն ի գործը չեն լսելու և ընկալելու դառը ճշմարտությունը: Մինչև տեղի չունենա քաղաքական հասարակության գիտակցության շրջադարձ, մեզ մնում է պարզապես օգտվել տարբեր երկրներում ձևավորված հանձնաժողովների ծառայություններից, որոնք հակված են ապահովելու հենց նրանց անվտանգությունը, պաշտպանելու լրագրողներին սպանություններից

(ինքնաթիռներում կազմակերպվող թունավորումներից, իրենց իսկ տան մոտություն կամ գնացքներում կազմակերպվող դավադրություններից):

Ագրեսիայի դերը ևս պատահական չէր ընտրված: Տնդեկատվական պատերազմները մեր օրերում ևս, ի համեմատ խաղաղ ժամանակահատվածի, մեծ հաճախականություն ունեն: Այնպես որ, անգամ մասնավոր, կորպորատիվ թերթերը կարծում են, որ թվագյալ անորոշության մեջ էլ կա պահանջարկ՝ հետաքննող լրագրողների վերապատրաստման: Փաստն այն է, որ հնարավորություն ունենալով լինել տնդեկատվական պատերազմում՝ լավ հակահարված կարող է տալ միայն լավ նախապատրաստված զինվորական լրագրողը: Ուստի անձնական և կորպորատիվ զինվորական հրապարակումները կարող են դառնալ «գորավարժարան» լրագրողի տնդեկատվական պատերազմի մեթոդների և հնարքների մշակման համար: Այդ տեխնիկական հնարքների տիրապետումը կօգնի լրագրողներին ստեղծելու գործելու նախնական եղանակներ, իսկ մասնավոր, կորպորատիվ զինվորական հրատարակությունների ստեղծումը՝ իրական ուղեցույց՝ զինվորական, ռազմական և իրավական կազմակերպությունների և կառույցների համար: Որպես հետևանք՝ դա մի հարց է լրագրողական հրապարակումների արդյունավետության:

Բաց թողնել լրագրողին դեպի ժամանակակից տնդեկատվական միջավայր, որտեղ հաճախակի տեղի են ունենում տնդեկատվական բախումներ և հակամարտություններ, առանց համապատասխան տեխնիկական հմտությունների տիրապետման, նշանակում է անձին կամ ակնհայտորեն դարձնել հիլու, հնազանդ ինչ որ անբացատրելի համակարգի, կամ էլ նրան դարձնել ծառայողական ոլորտի անձ: Ջինվորական լրագրությունը այդպիսի չվարժված մարտիկների ցուցաբերած գործունեությամբ կորցնում է իր դեմքը: Ուստի հարաբերությունների հաստատումը սպայական անձնակազմի հետ թերևս լրագրողի գործունեության կարևորագույն բաղադրիչներից է պատերազմական հարաբերությունների գոտում:

Լրագրողը, մասնավորապես զինվորական լրագրողը, ցանկանում է ոչ միայն լավ կատարել իր մասնագիտական պարտականությունները, այլև ողջ մնալ, որի համար պետք է պահպանի համապատասխան անվտանգության որոշակի միջոցառումներ, որոնք կարելի է անվանել հակամարտության որոշակի կանոններ և ցուցումներ՝ ինչպես ապահովել շփումներ պատերազմող կողմերի հետ, ինչպես պաշտպանվել հարձակումներից, ինչպես կարողանալ որսալ ինֆորմացիայի լավագույն ու արդյունավետ ժամանակը և այլն, ինչպես նաև՝ կարողանալ ստանալ տնդեկատվություն: Այս ամենը մշակվել է զինամամուլի անդամների ձեռք բերած ռազմական փորձի շնորհիվ: Լրագրողի ներկայությունը պատերազմական իրադարձությանը բնութագրում է նաև զինվորականների հետ ունեցած հարաբերությունները: Որպես կանոն, նրանք լրագրողներին իրենց դաշնակիցը չեն համարում, իսկ նրբեմն էլ ստեղծվում է պարադոքսալ

իրավիճակ, որտեղ տիրող իրադրության մասին ավելի հեշտ է ինֆորմացիա ստանալ հակամարտությունը կեղծող ռազմական հարաբերությունները հրահրողներից և ահաբեկիչներից, քան զինվորական հրամանատարությունից: Պատահում էր նաև այնպես, որ զինանձնակազմը կանխում էր իրադրության մասին օբյեկտիվ ինֆորմացիայի ձեռք բերումը: Լրագրողները պետք է ձգտեն առավելագույն օբյեկտիվության և իրադարձությունների լուսաբանմանը: Դա առանձնապես կարևոր է, երբ խոսքը վերաբերում է պատերազմին:

Պրագմատիկ նկատառումներից ելնելով՝ այստեղ արտացոլվում է նաև լրագրողի բարոյականությունը, արտացոլվում են նրա անձի, կերպարի ստվերոտ և լուսավոր կողմերը:

Մամուլի ցանկացած ներկայացուցիչ, հայտնվելով պատերազմում, պաշտպանված է, ծայրահեղ դեպքում՝ ձևականորեն կամ օրենքով: Այն հանդիսանում է միջազգային իրավունքի օբյեկտը, թեև աստիճանաբար շատ հաճախ նրա իրավունքները կործանարար ձևով կարող են խախտվել: Հատկապես մեծ է տարբեր ոլորտի ռիսկերի սպառնալիքների հավանականությունը սոցիալական և ռազմական հակամարտությունների թիրախում, թեժ կետերում աշխատող լրագրողների համար:

Ակնհայտ է նաև այն փաստը, որ զինվորական մամուլի և ռազմական լրագրողների գործունեությունը կհեշտանա այն ժամանակ, երբ աշխարհում տիրող լարված իրավիճակը կմեղմանա, իսկ ռազմական հակամարտությունները կնվազեն:

Եվ ահա ուսումնասիրելով այն երևույթի տարաբնույթ կողմերը, թե՛ ինչպես է լրագրողն իրեն դրսևորում պատերազմի ընթացքում, պարզվեց, որ նրա վարքն ու ներկայությունը զինվորական հակամարտության գոտում ունի որոշակի առանձնահատկություններ և նկարագրվում է որոշակի նշանակալից պահերով: Լրագրողի, հատկապես զինվորական, խնդիրը պատերազմի ընթացքում շատ լուրջ է և յուրաքանչյուր տարի գրանցում է սրացում: Զինվորական լրագրողը դարձավ տեղեկատվական ռազմական գործողությունների և այդ լարված գոտու բաղկացուցիչ մասը, այդ պատճառով հակամարտող կողմերի համար այն դիտվեց հարմար թիրախ, կամ գրգռիչ գործոն: Առաջին հերթին՝ լրագրողների դեմ հանցագործությունների թիվն ավելանում է օրեցօր: Լրագրողներին սպանում են, գերեվարում, նրանք հայտնվում են բանտում կամ դառնում ահաբեկիչների պատանդը: Որքան շատ պատերազմներ, այնքան զոհեր՝ լրագրողների սպանություններ: Սրանով էլ բացահայտվում է, որ այսօրվա լրագրողը զինվորական հակամարտության լիիրավ անդամն է, ինչպես և զինվորը: Դա փաստում է անդրադառնալ արցախյան զինվորական լրագրության պատմությանը:

Գրականություն

1. Ա. Հակոբյան, «Մարտիկ», Թերթի համառոտ անդրադարձն արցախյան լրատվական համակարգում», Արցախի Պետական Համալսարան, Գիտական տղեկագիր 1 /27/, Ստեփանակերտ – 2013թ.
2. <http://www.liveinternet.ru/users/4741089/post229395073>
3. Մարտիկ /ԼՂՀ ԻՊԼ պաշտոնաթերթ/, թերթի լրակազմ, 20.08.93թ, էջ 3
4. Նույն տեղում:
5. Մարտիկ թերթի արխիվ, 23.08.93թ, «Մեկ ազգ՝ մեկ նպատակ», էջ 2
6. Ս.Ռ. Հասարթյան, «Ղարաբաղյան պատերազմ», 2001, Երևան, «Ամարաս» տպագրատուն, էջ 33
7. Հրանտ Ալեքսանյան, «Զճանաչված երկրի լրատվությունը», «Ոգի Նաիրի», հրատ Ստեփանակերտ 2011, էջ 85
8. <http://nachali.narod.ru/zhurnal.html>
9. Կարմիր Խաչի Միջազգային Կոմիտե /ԿԽՄԿ/, Թեժ գիծ, «Օգնություն լրագրողներին վտանգավոր գործողություններում», E-mail: csc.mos@icrc.org, փետրվար, 2009թ.:
10. http://periodico.ru/na_voine/opasnaya1.php
11. Նույն տեղում

Военная журналистика и военные журналисты в современном мире
(особенности сбора и подготовки информационных и аналитических
материалов в зоне военных действий)

А.Акопян

Резюме

Всемирная история военной журналистики еще полностью не дописана, хотя насчитывает уже несколько столетий, имеет свои традиции, тенденции и направления, как и журналистика любой другой области.

Часто военная журналистика становится частью стратегической информационной борьбы в зоне эскалации, и по этой причине рассматривается противоборствующими сторонами как удобная цель – раздражающий фактор.

Исследуя различные стороны этого явления, то, как журналист проявляет себя в военное время, выясняется, что его поведение и присутствие в зоне военного противостояния имеет свои особенности и определяется значимыми моментами. Во-первых, изо дня в день увеличиваются преступления против журналистов. Их убивают, арестовывают, берут в плен, в заложники. Все это позволяет полагать, что сегодня журналист является полноправным участником боевых действий, как и солдат. Об этом

свидетельствует и история арцахской военной журналистики. Известно, что начиная с XIX в. представители журналистики играли наиболее важную роль, знакомя общественность с событиями, происходящими в стране и за ее пределами. Иногда, в процессе своей деятельности, журналисты докапывались до самых глубин опасных событий, выявляя военные, политические или экологические преступления.

Очевидно, деятельность военной прессы и журналистов облегчится тогда, когда разрядится напряженная ситуация в мире и уменьшатся военные противостояния.

Military Journalism and War Reporters in the Modern World
(feature of collecting and preparating of information and
analytical materials in a zone of military operations)

A.Akopyan

Summary

The world history of military journalism still completely isn't added though it totals some centuries, has it`s traditions, tendencies and directions, as well as journalism of any other area.

Often military journalism becomes a part of strategic information struggle in an escalation zone, and for this reason is considered by warring parties as the convenient purpose – an irritating factor.

Investigating the various parts of this phenomenon, how the journalist proved himself in a wartime, it became clear that his behavior and presence at a zone of military opposition had it`s own features and was defined by the significant moments. At first, crimes against journalists increase day by day. They are killed, arrested, taken to prison, in hostages. All this allows to believe that today the journalist is the full participant of operations, as well as soldiers. The history of Artsakh military journalism testifies to it also. It is evident that since XIX century journalists played the most important role, acquainting the public with the events occurring in the country and abroad. Sometimes, in the course of the activity, journalists got to the depths of dangerous events, revealing war, political or ecological crimes.

It is obvious that activity of the military press and journalists will be facilitated when the intense situation in the world will be discharged and military oppositions will decrease.